

ЗАБОРАВЉЕНИ РОМАНТИЧАРСКИ ПЈЕСНИК ДАМЈАН ПАВЛОВИЋ

У огледу је представљено књижевно дјело и трагична животна судбина заборављеног српског романтичарског пјесника Дамјана Павловића (1839-1866). Указано је на његово породично поријекло, образовање и неочекивано трагично самоубиство, а затим је представљен књижевни рад. Прије свега смо усмјерили пажњу на поезију у којој су доминирале рефлексивне („Виши дух“), родољубиве („Дунаво“) и љубавне пјесме („Избор“, „Срце, душо“). Усмјерили смо пажњу и на четири Павловићеве приповијетке: „Јелка“, „Два побратима“, „Из ђачког дневника“ и „Бележничкова кћи“, као и на позоришне критике и преводе (Хајне, Биргер). У завршном дијелу огледа је указано на вриједносне аспекте Павловићевог дјела, као и мјесто у генерацији романтичарских пјесника из шездесетих година 19. вијека.

Кључне ријечи: српска књижевност, романтизам, лирика, приповијетке, преводи, позоришне критике, заборављени писци, самоубиство

1.0. Постоје издања појединих старијих, заборављених или скрајнутих писаца српске књижевности која су толико дуго очекивана у културној јавности да њихова појава изазива истовремену радост и невјерицу. Радост што ће публика и критика напоскон бити у прилици да у што потпунијем облику прочитају једно вриједно и неопходно дјело за склапање цјеловите слике о пјесништву претходних епоха у српској књижевности, а затим и невјерицу да су неки вриједни појединци и нека институција последице толико времена ипак показали интересовање да овај посао ураде, те да га на издавачки репрезентативан начин објелодане савременим читаоцима и истраживачима наше књижевне прошлости. Управо је такав случај са појавом књиге *Песма* романтичарског српског пјесника Дамјана Павловића (1839-1866), која се ове године појавила у издању „Центра за српске студије“ у Бањој Луци уз приређивачки труд Станише Војиновића. Напомињемо да за самог кратког живота пјесник није објавио ниједну књигу посебних издања својих пјесничких, приповједачких или критичких радова. Углавном их је штампао у тадашњој периодици, а последице пјесникове смрти објављени су као посебна

¹ goran.maksimovic@filfak.ni.ac.rs

издања само поједини његови уџбеници из физике и геометрије. За живота му је од посебних издања једино објављен превод Гетеове драме *Торквато Тасо* (1864).

Приређено издање Станише Војиновића, које користимо као извор за тумачење поезије Дамјана Павловића у овом огледу, обухвата укупно 67 Павловићевих пјесама, које су углавном биле штампане у часописима, календарима, забавницима и зборницима, као и препјеве „Из Хајнриха Хајнеа и Готфрида Аугуста Биргера”, који су штампани у часописима. На крају овога издања Војиновић је сачинио и исцрпну библиографију Дамјана Павловића која броји 99 јединица, највише лирских пјесама и позоришних критика, али и приповједака, бесједа, осврта, школских уџбеника и приручника, као и других различитих чланака (Павловић, 2022: 152).

1.1. За Дамјана Павловића одмах на почетку можемо констатовати да је по разноликости животних тегоба и несрећном самоубиству имао најтрагичнију судбину међу пјесницима српског 19. вијека, а по књижевном таленту и лијепом образовању имао је све предиспозиције да буде један од најзапаженијих стваралаца епохе романтизма у српској књижевности. Рођен је 14. априла 1839. године у Новом Саду, а већ од 1849. године, послје очеве смрти, са мајком и млађом сестром прелази у Београд. Основну школу и гимназију учио је у Новом Саду и Београду, при чему се истицао необичном интелигенцијом и био први ђак у генерацији. Као стипендиста Матице српске из задужбине Павла Јовановића, а затим и задужбине Луке Миланковића, уписао се 1857. године на Политехнички институт у Бечу, да би од 1862. године прешао на студије техничких наука у Прагу. По завршетку студија (1865. године), вратио се у Београд, гдје је у Министарству грађевина добио мјесто „контрактуалног” цртача. Као добар зналац њемачког и енглеског језика, као талентовани пјесник, књижевни и позоришни критичар, од јесени исте године ангажован је од српског двора да образује Катарину Константиновић (кћерку Анке Обреновић-Константиновић), блиску рођаку и тајну љубав кнеза Михаила Обреновића. Не знајући за то, несрећни младић се заљубио у своју васпитаницу и изјавио јој љубав приликом уобичајеног часа, 2. марта 1866. године, послје чега је она реаговала хистерично и направила скандал, а Миливоје Блазнавац га је дрско избацио на улицу, вријеђајући га и називајући га најпогрднијим именима. Ту врсту понижења Павловић није могао да преживи, у ноћи 3. марта 1866. године извршио је самоубиство, тако што је два пута ударио главом у отворени шестар постављен на столу (Максимовић, 2013: 89-94). Његова је смрт запрепастила људе који су га познавали и били упућени у разноврсни таленат и способности. Погребен је без црквеног парастоса и судјеловања свештеника, али је на сахрану дошао велики број одличнијих људи, готово сви који су у то вријеме живјели у Београду а били су од знања и пера. Остало је забиљежено да је на сахрани сти-

хове посебно написане пјесме за тај трагични тренутак говорио Милутин И. Стојановић, син Исидора Стојановића, као и да су стихове самог Дамјана Павловића спонтано рецитовали и неки други учесници на овој сахрани, који су дошли да одају посљедње поштовање према свом младом пријатељу, познанику, сународнику и књижевнику.

Један од најтемељитијих новијих истраживача живота и дјела Дамјана Павловића, као и приређивач једине до сада објављене књиге посебног издања пјесама овога аутора, коју смо навели на почетку нашег огледа и коју представљамо у овом огледу, Станиша Војиновић, у предговору за издање наведене књиге под насловом „Песник Дамјан Павловић”, нагласио је сљедеће индикативне ставове: „Цела сахрана као и опело у Вознесенској цркви, претворила се у малу демонстрацију против двора”. Иза тога је додао и сљедећа запажања: „Песниково самоубиство, наглашавали су неки историчари, био је наговјештај трагичних догађаја, убиства кнеза Михаила у Топчидеру 10. јуна 1868. године. На три дана пред убиство кнез се тајно верио (због родоскрвљења, били су у петом колелу сродства), у најужем кругу са Катарином Константиновић. У атентату је поред кнеза убијена и мајка Анка Константиновић, а Катарина је иако тешко рањена са три метка преживела” (Војиновић, 2022: 15-16).

1.2. Интересантно је укратко напоменути овом приликом још једну важну књижевноисторијску чињеницу. Трагичној судбини Дамјана Павловића била су посвећена и неколика књижевна дјела, која су написана у каснијим деценијама. Указујемо, на примјер, на приповијетку „Фијаско” Божидара Ковачевића, која је написана 1925. године, као и на једно поглавље у историјском роману Душана Баранина *Кнез Михаило* (објављеном 1966). Ковачевић је у свом приповиједном казивању нагласио да је „пуковник Блажевац”, што је псеудоним иза кога се заправо налазио Миливоје Блазнавац, претукао и избацио из куће Дамјана Павловића, након што га је Катарина оптужила да је „пољубио”. Све то се одиграло у сриједу, а несрећни младић је извршио самоубиство у суботу и то тако што је два пута ударио шестаром у слепоочницу. У свом роману Баранин наглашава чињеницу да је кнез Михаило био узнемирен и веома љут на Миливоја Блазнавца након наведеног трагичног и узнемиријућег догађаја, те да је због тога намјеравао да га смијени са мјеста министра војног. Истакнуто је и то да је кнез Михаило био љут и на Анку Обреновић Константиновић, Катарину мајку, јер је јавност управо њих двоје означила као главне кривце за трагичну смрт младог пјесника. Баранин се у свом приказу овог догађаја унеколико разликује, у односу на верзије које су биле присутне у тадашњој јавности, у опису самог чина самоубиства и наглашава да је Павловић пиштољем прекинуо свој живот, а не ударцима главом у отворени шестар. Према још једној незваничној верзији, која је била веома заступљена у тадашњем Београду, Павловића

су ликвидирали људи Миливоја Блазнаваца, а његову смрт су приказали као самоубиство (Баранин, 1969: 279-285).

Важно мјесто заузимају и текстови Андре Гавриловића, „Шта су ми казивали...“ (*Венац*, 1923-24, IX, 8 (25. IV), 611-612) (Гавриловић, 1923-24: 611-612) и „Самоубиство или – убиство!“ (*Криминална библиотека*, 1927, I (јануар), 6-8) (Гавриловић, 1927: 6-8), у којима се бавио трагичним животним крајем пјесника Дамјана Павловића. Важно је поменути и то да је Гавриловић описао Дамјана Павловића и у причи „Двобој“, када је непосредно пред своју смрт, био секундант у двобоју пиштољима, између Матије Бана и Јована Бошковића. Касније је ову приповијетку Гавриловић и драматизовао, али према претходно помињаним истраживањима Станише Војиновића нема података да је извођена на некој позоришној сцени.

2.0. Дамјан Павловић је генерацијски припадао романтичарима „Омладинског доба“, био је млађи од Ђуре Јакшића (1832-1878), Јована Јовановића Змаја (1833-1904), Косте Руварца (1837-1864), а нешто старији од Драге Димитријевић Дејановић (1840-1871), Лазе Костића (1841-1910), Владимира Васића (1842-1864), Милана Кујунџића Абердара (1842-1893), Милорада Поповића Шапчанина (1842-1895), Јована Грчића Миленка (1846-1875) и сл. Писао је углавном, сасвим у духу своје генерације, љубавну, рефлексивну и родољубиву поезију, те романтичне приповијетке, а оставио је и неколико превода са њемачког језика. Прву пјесму „Сунцу на заходу“ објавио је у *Шумадинки* 1856. године. Иза тога је био сарадник *Подунавке* (1856-1858), *Српских новина* (1857), *Седмице* (1857-1858), календара *Зимзелен* (1858), календара *Војвођанин* (1858), (*Србског летописа*) *Летописа Матице српске* (1858-1861), *Данице* (1860-1863), *Јавора* (1862), *Виле* (1865-1866). У рукопису је оставио збирку пјесама састављену из текстова који су писани између 1856-1859. године. Од приповједака штампао је у *Даници* 1862. године два текста: „Јелка“ и „Два побратима“, а у *Јавору* исте 1862. године „Из ђачког дневника“. У рукопису му је остала приповијетка „Бележникове кћи“, која је преведена на чешки језик. Превео је Гетеову позоришну игру *Торквато Тасо* на српски језик, за шта је награђен из књижевног фонда Илије Мило-сављевића Коларца (Нови Сад, 1864). У рукопису је оставио превод Гетеове драме *Ифигенија* и Молијерове комедије *Женидба на силу*.

Поред тога писао је књижевне и позоришне критике, расправе и рецензије, а урадио је и неколико школских уџбеника, који су објављени одмах иза његове смрти: *Физика: за мање гимназијске школе и за сваког пријатеља природних наука* (1868), *Практична геометрија* (1866), а посрбио је и занимљиву географску читанку *Земља на којој живимо: поучна и забавна књижица за одраслију децу и мушку и женску* (1866). Објављене су му и двије запажене бесједе: једна изговорена на бакљаци 17. августа 1861. у

Новом Саду поводом стогодишњице рођења Саве Текелије, „блаженој успомени великог српског добротвора“ (издање Матице српске у Будиму, Тиском Краљевског свеучилишта пештанског, 1861), а друга на Видовдан 1861. пред омладином у Бечу на гробу војводе народног Зарије Јовановића (Чиче) (објављено у Новом Саду, 1861).

Посебно указујемо, овом приликом, на позоришне критике које је највише писао (и објавио у листу *Напредак*), у току 1863-1864. године. Запажено истраживање о томе оставио је Божидар Ковачек у расправи „Позоришне рецензије Дамјана Павловића“ (*Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* (књ. III/1958, стр. 179-183), која је касније прештампаана у Ковачековој књизи *Талија и Клио*, Матица српска, Нови Сад, 1991, стр. 324-329 (Ковачек, 1958: 179-183). Запажене су и свакако заслужују да бар буду поменуте расправе о Стеријином *Боју на Косову* и *Херцег Владиславу* Јована Суботића (*Напредак*, 1863), о „ајдучкој драми у три чина с певањем“ *Хајдук Вељко* Јована Драгашевића (*Напредак*, 1863), о *Мејрими* Матије Бана (*Напредак*, 1863), о Стеријиној *Смрти Стефана Дечанског* (*Напредак*, 1863), као и о Стеријином *Владиславу* (*Напредак*, 1864). Поводом текста написаног о драми *Сеоба Србаља* Ђуре Јакшића полемисао је са Јованом Андрејевићем Јолесом (у листу *Напредак* 1864). Писао је и о страним/преведеним и посрбљеним комадима, попут Шилерове трагедије у пет чинова *Сплетка и љубав* (*Напредак*, 1864), која је била изведена на сцени Српског народног позоришта 1862. године и сл. У листу *Напредак* објавио је 1864. године оглас поводом превода Гетеове драме *Торквато Тасо*, која је крајем исте године објављена као посебно издање у Штампарии Игњата Фукса у Новом Саду.

2.1.Тек у наше вријеме, као што смо то претходно нагласили, драгоцен трудом Станише Војиновића, припремљена је за штампу књига пјесама Дамјана Павловића. Дуго је у међувремену чекала да буде одштампана, али је стицајем срећних околности ипак пронашла пут до савремене публике захваљујући „Центру за српске студије“ из Бањалуке. Сада кад се ипак појавила можда ће захваљујући томе бити обновљена интересовања за дјело овог неправедно заборављеног аутора, а несумњиво је да више неће моћи бити тако олако прећуткиван у историјама српске књижевности. Независно од тога, уврштене су двије Павловићеве пјесме (*Избор, Срце душо*) у антологију љубавне лирике српског романтизма *Никад није вито твоје тело* (СКЗ, Београд, 2005), коју је за штампу приредио Горан Максимовић. Нешто раније, уврштена му је у *Антологију српског песништва од XI века до данас* Миодрага Павловића (прво издање 1964, друго издање 1998), рефлексивна пјесма “Виши дух”. Док му је у *Антологију српског родољубивог пјесништва (XIV-XX век)* Зорана Гавриловића (прво издање 1967. године), уврштена родољубива пјесма “Дунаво”. Након свега тога је и Слободан

Ракитић уврстио те три наведене Павловићеве пјесме (*Виши дух, Избор, Дунаво*) у *Антологију поезије српског романтизма* (СКЗ, Београд, 2011). Напомињемо и то да је Горан Максимовић у међувремену написао и један краћи оглед о животу и дјелу Дамјана Павловића и објавио га под насловом „Трагедија младости“ у књизи *Заборањени књижевници српског 19. вијека*, „Просвјета“, Пале, 2013, стр. 89-94.

3.0. Као што смо у уводном сажетку претходно нагласили Павловић је у свом пјесничком раду стварао рефлексивну, љубавну и родољубиву лирику, а оставио је и четири запажене романтичарске приповијетке.

3.1. Међу Павловићевим рефлексивним стиховима нарочито издвајамо управо поменућу пјесму „Виши дух“, која је веома блиска са сличним романтичарским стиховима езотеричне и спиритуалне провенијенције Ђорђа Марковића Кодера („Роморанка“, „Митологије“) и Лазе Костића („Међу јавом и мед' сном“, „Спомен на Руварца“ и сл.). Необична је по укрштању сновидовног и стварносног свијета: „Што се души у сну не да,/ Фантазију што нам буди,/ То на јави ум се труди, / Да разбере и сагледа“. Необична је по покушају одгонетања метафизичких тајни душе и човјековог мјеста у свеколикој васељени: „Живља душа живље снива, / Живљи ум тек ту ликује,/ Кад нам хоће да толкује,/ Што у себи тама скрива.“ Необична је по испитивању искрица божанског духа које посједује човјек на земљи: „Чији дух нам озго сноси,/ Што нам доле овде треба,/ Што је духу кора хлеба:/ Тај нек' с' дичи и поноси“ (Павловић, 2022: 67).

3.2. Међу Павловићевим родољубивим стиховима нарочито издвајамо пјесму „Дунаво“, у којој је снажно наглашена патња и историјско страдање српског рода, а Дунав симболички представљен као српска „мелем-р'јека“. Пошто је замолио Бога да му подари исцјелитељске способности, те пошто је потекао да однесе Србима лијека, Дунав је потпуно пресушио испирајући старе ране овог страдалничког народа. Међутим, нова страдања и још већи јади, нове непрекидне сузе српског рода, подстакле су да Дунав изнова протече: „Опет ује мутни вали,/ Дунај опет протекло;/ Са још већег јада Србин/ Нов је Дунај исплакао!“ (Павловић, 2022: 92).

3.3. У Павловићевим љубавним стиховима најчешће су сједињени винско расположење и величање љубавног идеала (по чему је веома близак Ђури Јакшићу), а репрезентативне су му у том погледу двије пјесме: „Избор“ и „Срце, душе“. У њима долази до изражаја величање љубавног идеала, глорификација дјевојачке љепоте, свијест о непоновљивости емоција, а остварено је то кроз обликовање кафанске боемске атмосфере, те кроз

обликовање аркадијских слика природе и снажног дионизијског доживљаја свијета. У пјесми „Избор” наглашено је да драга посједује усне „од рубина”, а да љубав свога драгог искушава тако што је покрај њега „вргла пехар вина” и тако жели да провјери шта му је драже. Пјесник на то искушавање одговара досјетком и наглашава да је једном руком загрлио драгу око врата а другом је дохватио „пехар од злата”: „Винце пијем, грлим драго своје, // Срце моје, бије за обоје!” (Павловић, 2022: 76) У пјесми „Срце, душо!” глорификована је љепота дјевојачких очију. Пјесник наглашава да се не диви ни њеном „гукању милосноме”, ни мирису којим њена „душа дише”, већ се диви њеном оку, дивном, јасном, милостивом и пламеном. Милина коју му доноси љепота дјевојачких очију, снажнија је од доживљаја плавог неба, зумбула и љубица, јача од сунчаног огња, а представља једину утјеху његових „вељих јада” и жеља му је да тај сјај гори и над његовим гробом (Павловић, 2022: 132-133).

3.4. Колико је за сада познато према доступним истраженим изворима, Павловић је написао укупно четири приповијетке: „Јелка”, „Два побратима” (обје објављене у *Даници*), „Из ђачког дневника” (објављена у *Јавору*) и „Бележникова кћи” (текст је остао у рукопису, а преведен је и објављен на чешком језику). У романтичним приповијеткама, Павловић настоји да проникне у тајну искрене младалачке љубави, која је најчешће забрањена услед сплета судбинских околности или неразумијевања старијих. Нарочито је у том погледу карактеристична прича „Јелка”, која је након објављивања била дуго веома запажена и прихваћена од публике, тако да је иза пишчеве смрти прештампана у књизи *Низ старијих приповедака* (уз приповијетке Павла Поповића Шапчанина, Косте Руварца, Милисаве Милисављевића и Ђорђа Звекића), која је у редакцији Андре Гавриловића објављена у редовном колу Српске књижевне задруге у Београду 1895. године (књига 24).

3.4.1. Наративни заплет у причи “Јелка” почива на типичном романтичарском топосу ускраћене идеалне љубави између дјевојке Јелке и младића Ивана. Дјевојкин отац Мирко још док му је кћерка била у раном дјетињству задао је ријеч да ће је дати богатом младићу Милану. То обећање је било утолико снажније што је дато младићевом оцу Љубомиру док је био на самрти и представљало је завјет по коме ће се бринути о Милановом одрастању и наслијеђеном имању. Независно од тог очевог аманета, за који није ни знала, Јелка се заљубила у Ивана, који је такође одрастао без родитеља, али је био и веома сиромашан. Љубавни заплет додатно је усложњен херојским догађајима, који су проистекли из покретања чете против турских зулумћара, а предводник те чете био је Иван, као најхрабрији младић у селу. У ноћи пред полазак чете у бој, Јелка се још једном завјетује Ивану на вјечну љубав, те да ће поћи за њега када је запроси од њеног оца. Та два комплементарна заплета тачку кулминације доживљавају приликом сеоске прославе на Ивањдан. Баш

тога дана, чета се славодобитно враћа из боја, тако што је поразила и протјерала харачлије, а младићи Иван и Милан су склопили крвно побратимство, јер је у једном боју Милан спасио Ивану живот. Управо тада долази и до трагичног љубавног расплета, пошто су сазнали да је Јелка обећана другом, те да се испред њихове љубави испријечила судбинска коб, младић и дјевојка одлучују да умру заједно. На мјесту гдје су се тајно састајали, Иван је извршио самоубиство, пошто је претходно пуцао у Јелку. Међутим, испоставило се да је дјевојка била само рањена, те да је преживјела трагедију, али да су ране на њеној души остале заувјек незацијељене. Упркос типичној романтичарској патетици, оскудној мотивацији поступака или догађаја, клишетицираним дијалозима, те стереотипним карактеризацијама јунака, што је поетички манир једнога времена, Павловић је као приповједач показао примјерну лакоћу казивања, добро компоновање приче, одабран језик и прецизну реченицу, који су наговјештавали један аутентични књижевни таленат, прекинут трагично баш онда када је требало да тек буде изражен на прави начин.

4.0. На крају овога огледа укратко можемо да закључимо. Дамјан Павловић је прерано отишао са животне и књижевне сцене, а оно што је написао свједочи да се радило о ствараоцу изразитог књижевног, прије свега лирског талента, који је имао све предиспозиције да израсте у једног од најизразитијих пјесника српског романтизма. Издањем књиге сабраних *Песма* Дамјана Павловића, која је објављена више од сто педесет година иза пјесникове смрти, коначно је одужена обавеза потоњих генерација да на адекватан начин, књижевноисторијски, текстолошки и интерпретативно, ситуира у данашњем времену и свакако сачува његово пјесничко дјело од потпуног заборава, а затим и да му одреди заслужено мјесто у токовима цјелокупне српске романтичарске књижевности. Наравно још увијек се пред свима нама налази дужност приређивања и штампања издања цјелокупних дјела Дамјана Павловића, у којем ће поред овдје уврштених пјесама и прецјева своје мјесто пронаћи и приповијетке, позоришне критике, као и други чланци и расправе назначени у поменутој Војиновићевој библиографији дјела Дамјана Павловића. Овај писац то својим запаженим дјелом и свеколиким животним усудом свакако заслужује.

Извори и литература

Баранин, 1969: Душан Баранин, *Кнез Михаило*, Сабрана дела Душана Бранина у дванаест књига, књига број 9, Вук Караџић, Београд, стр. 279-285.

Војиновић, 2022: Станиша Војиновић, „Песник Дамјан Павловић“, предг. у књизи: Дамјан Павловић, *Песме*, прир. Станиша Војиновић, Серија „Лик прошлости“, књига 9, уредници: Горан Максимовић и Душко Певуља, Центар за српске студије, Бањалука, стр. 9-27.

- Гавриловић, 1923-24: Андра Гавриловић, „Шта су ми казивали...“, *Венац*, 1923-24, IX, 8 (25. IV), Београд, стр. 611-612.
- Гавриловић, 1927: Андра Гавриловић, „Самоубиство или – убиство!“, *Криминална библиотека*, 1 (јануар), Београд, стр. 6-8.
- Ковачек, 1958: Божидар Ковачек, “Позоришне рецензије Дамјана Павловића“, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, књ. III/1958, Нови Сад, стр. 179-183;
- Ковачек, 1991: Божидар Ковачек, „Позоришне рецензије Дамјана Павловића, *Талија и Клио*, Матица, српска, Нови Сад, стр. 324-329.
- Максимовић 2013: Горан Максимовић, „Трагедија младости“, *Заборављени књижевници*, Српско културно и просвјетно друштво „Просвјета“, Пале, стр. 89-94.
- Павловић, 2022: Дамјан Павловић, *Песме*, прир. Станиша Војиновић, Серија „Лик прошлости“, књига 9, уредници: Горан Максимовић и Душко Певуља, Центар за српске студије, Бањалука, 152 с.

Goran M. Maksimović

THE FORGOTTEN ROMANTIC POET DAMJAN PAVLOVIĆ

Summary

The review presents a literary work and the tragic life destiny of the forgotten Serbian romantic poet Damjan Pavlović (1839-1866). His family background, education and unexpected tragic suicide were pointed out, and then his literary work was presented. First of all, we focused on poetry dominated by reflective (“Viši duh”), patriotic (“Dunavo”) and love songs (“Izbor, srce, dušo”). We also focused on Pavlović’s four short stories: “Jelka”, “Dva pobratima”, “Iz đačkog dnevnika” and “Beležnik’ova kći”, as well as on theater critics and translations (Heine, Birger). The final part of the review points out the value aspects of Pavlović’s work, as well as the place in the generation of romantic poets from the 1960s.

Keywords: Serbian literature, romanticism, poetry, short stories, translations, theater criticism, suicide.